

КЊИГА ДИЈАЛОГА И ОПРЕКА¹

**Мирко Демић, *Ћутања из Горе*,
Агора, Зрењанин, 2016.**

Књига *Ћутања из Горе* је десета књига прозе Мирка Демића, и, коначно, овенчана наградом Меше Селимовића, због чега овом пригодом, треба издвојити особене белеге његовог прозног опуса, који се препознаје и у Демићевим “ћутањима”.

Наиме, Демићева проза истрајава у својој завидној есејолико-медитативној форми и суштини, која је не само усамљени знак препознавања, већ и посебна вредност, а што је, и даље претпостављам, један од чеканих будућих токова српске прозе. То је потпуно оправдано ако српска проза жели и може наставити проницљиву промисао Црњанског, дубоку рефлексiju Иве Андрића и Меше Селимовића, као и фантастику Милорада Павића. Свакако да је предуслов оваквој књижевној форми односно есејизованом и медитативном дискурсу, пре свега, ерудиција, која је посебно у „ћутањима“ представљена кроз митове, симболику, традицију, предаћку прошлост. Битна је склоност ка уланчавању асоцијација и готово научна и истраживачка припрема за упознавање полазног књижевног жилишта, који се мора са свих страна, из свих углова, из сваког прикрајка, из сваке познате симетрије осмотрити, и из антиципација.

Јер, и сам писац подсећа да није увек како је стварно било, већ како је испричано или исписано

¹ Једна од бројних импресија читања Демићевих *Ћутања из Горе*.

(Доментијан), што није само наша одредница, већ и античка склоност, због чега је често лаж претворена у херојство, и још увек се слави. На жалост или на срећу. Стога, писац Демић, свестан чињенице да оно што он (и ми) данас живи(мо), мисли(мо) и пише(мо), можда ће у другом временском контексту другачије бити доживљавано.

Роман Мирка Демића зачудног наслова *Ћутања из Горе*, иако последњи по реду појављивању, јесте први део петокњижја посвећеног свом завичају и иселеничким искушењима с краја прошлог века, које чине и следеће књиге, и то овим распоредом: *Молски акорди* (2008), *Атака на Итаку* (2015), *Трезвењаци на пијаној лађи* (2010) и *По(в)ратнички реквијем* (2012).

Очито је, по сложају и редоследу објављивања делова Демићевог петотомног подвига, да је почетак на крају, и обратно (контраст, дакле), као што то и сам аутор односно његови књижевни ликови и актери често осећају, говоре или пишу. Стога, у простору и завидном времену читавог романа *Ћутања из Горе* уочавамо бројне промишљајуће и отрежњавајуће варијетете и могућности на нивоу бинома, као што су, не само почетак-крај, него и смрт-живот, живи-мртви, сећање-заборав, присуство-одсуство, чак и молитва-клетва, прошлост-будућност, истина-лаж, историја-мит. И многи други узајамни биноми.

Контраст као основни атрибут Демићевих заумних *Ћутања из Горе* карактерише све токове поменутог романа. Непосредније и игривије дијалоге контрапункта проналазимо у средишним сегментима свих девет трогласних поглавља, колико их роман поседује (реч је о трокракој паралелној композицији романа). У њима су, на пример, супростављени Адам и Адама о постанку греха, па свештеница и видарица Г(в)оздана и римски ратник Луције који домишљају и преносе своје искуство о односу душе и тела, њиховим привременим одласцима

и враћањима, као и „њуњорење душе и тијела“. Затим, читамо и „жагор Теодорове живе руке и његовог пепела“ и „Неко и нико ћућоре ништа и нешто“ у којима бележимо и ауторову дефиниције главног јунака овог романа – Петрове горе („Гора Петрова је гроб без биљега, која обједињује све незнане гробове овог и оног свијета, и мог“). И само их треба чути. Углавном, гласове мртвих. Треба допрети до њих. И научути како се чује њихово ћутање. Ћутање мртвих. Јер, нема ничег речитијег од њиховог ћутања. И монах Петар је постао свестан, само њему знане безгласне молитве („Спознавао је како је најчистија она молитва која је очишћена од мисли, односно од ријечи, неупрљана и без звука, а онда и без вишка смисла“).

Зато је и нетом прозивани и прогнани, одсеченог језика, монах Петар („Петар је бачен у искушење да ствара нови свијет“), по коме, по предању ова гора и носи име, што и фактографско „Калуђерско односно Вилинско врело“ накнадно сведочи, маколика била и заговарања да ова гора дугује име последњем хрватском краљу Петру Свачићу, сахрањеном у њој, коју писац није игнорисао. Штавише.

Отуда и разговор односно „Игуманови и Краљеви вапаји“ који се одвијају између краљеве бахатости („Краљ сам све док верујем у снагу и моћ краљевског жезла, све док код поданика не сазри сумња да сам узурпатор“) и Петрове медитативности („Сваком од нас је довољно да до танчина проникне у једног јединог човјека – у себе – па да му се отворе видици на све четири стране свијета и времена, горе и доле, у прошлост и у будућност“).

У истом контексту, посебна опрека се чита и у „Рву Петровог мумлања и Павловог брбљања“, у сукобу монаха Петра који је створио свет без сенки и монаха Павла који уништава тај свет, али и себе самога. Затим,

ту су и „надговорњавања“ „браће по матери“ и „браће по ћаћи“, као и постусековањски разговор Патријархове главе са трупом, који заговара упорност и трагачки дух („И како увијек бива, тражено пронађу само они који истински трагају. И не проналази се изгубљено, већ оно што се одувијек има у себи, било као мисао или као љубав“).

Овај непосредно, прозвани цитат, управо објашњава и Демићеву промишљајућу реченицу, којом наставља своју причу, допричава је и досмишљава је, често. Али, често и занеобичава изворну очекивану реченицу са својом поруком у њену супротност, у контраст, у дијалог, који трају током читавог Демићевог стваралаштва.

Отуда и примерена иронија, што је још једна доследност читавог Демићевог опуса. Уз напомену, да, како је време одмицало од националних егзодуса током деведестих година прошлог века, иронија се наметнула као насушна потреба, као и критичан став према свету и нама. Штавише, читамо и пишчев критичан однос према нама за одређен временски период, за који можда, већина његових читалаца, као активни актери самих тих догађаја, нису имала такав критичан став. Напротив...

Такав је Демићев поступак, нарочито критичан и ироничан, када је у питању и митинг одржан на Петровој гори током 1990. године, из времена „догађања народа“, које то свакако није било, судећи по накнадној памети. Треба напоменути да овај митинг није тематски круцијалан у овом роману, али је реторички и мисаоно „донет“ као крешчендо читавог романа, али и семантички је сводни оријентир кључним националним догађајима који углавном, следе из њега (*Атака на Итаку, По(в)ратнички реквијем*), мада има и оних који су му делимично и условно претходили (*Молски акорди, Трезвењаци на пијаној лађи*).

Наиме, овај је догађај критички обрађен из више углава. Ево једног пишчевог доживљаја поменутог догађаја:

„Са гумна, са којих су им преци дизали буне и устанке, стигли су на Гору вијоглави и поднапити, верујући да се са Ње боље види и даље чује ... Умјесто да својим плесовима на површини Горе потомци призивају духове својих предака, они су стали да их растјерују и раздражују. Умјесто да им приносе жртве, не би ли их умилостивили, они као да жртвују њих, своје претке, за свој краткотрајни ћар и мутне циљеве“. У истом тексту читамо и дијалог мртвих и њихово чуђење и неразумевање, које илуструје дијалог мртвих („– Шта хоће ти табани изнад наших тијела?! – Да нам терет буде већи, а тјескоба неиздржљивија! – Позивају ли нас тако на васкрснуће?! – Прије ће бити да нас желе сабити још дубље!“; „– Знају ли шта хоће?! – То не знају. Довољно им је што знају шта неће! – Па шта неће?! – Све оно што други хоће!“). Последица таквих збивања јесте оно што се није хтело. Оно што лаковерни нису ни сањали, а што писац поетско-медитативно дојашњава („Кроз до тад успаване и закречене жиле мртваца почела је да се покреће успавана стољетна крв, прерастајући у незајажљив ковитлац и прокључалу лаву увријеђених и уплашених. Затрована чекањем васкрсног мига, нестрпљива и олујна, почела је да дамара, у дубинама, уз мукли и пријетећи хук. Тресак са површине Горе нашао је свој одјек у њеној утроби, бијес умрлих препознао је свој одраз у хистерији живих. Нико није могао да зна, ко ту кога подражава, ко коме претходи, а ко слиједи“.

Све ове доживљаје једног од пресудних догађаја у историји српског народа у двадесетом веку, који одавно, историчари називају црним петком, читамо у још једном току, од њих три, и то у оном току (и он се састоји од девет сегмената, као и дијалози) који се налази у чудотворној (Петровој) књизи коју само самоуки Лешо може да чита. Додуше за поједине иницијалне приче у

поменути сегментима, наводи се да „у Књизи пише“, а за поједине: „у Књизи би требало да пише“, „у Књизи, вјероватно пише“, „у Књизи, можда, пише и то“.

У овом је трену, потребно, нагласити да је наратор најновије Демићеве књиге – књига. Сама књига. И то староставна књига. Књига срца и истине. Књига мита и симбола. Наша књига о нама. Књига која, нико не зна зашто, одређене појединце одабира да је ћуте, читају и тумаче.

Трећи, завршни ток Демићевих *Ћутања из Горе*, у сваком од сегмената, као паралелни ток односно као понорница романа јесу „Утваре“, од прве до девете, а реч је о промишљањима пророка. И то пророка Леше, углавном. И ту је присутан контраст.

Довољно је само прочитати поднаслов *„Утвара“* (*О пророштвима и пророцима, О пророчком дару који је и казна, О виђењу које је – невиђење, О прошлости и будућности које се осадашњују пред нашим очима, О лажним пророчанствима и лажним пророцима, О скончању свијета, О вјечном животу, О листинама завјештања, О мени незнатном и недостојном*) да се предвиди обим и озбиљност њихових садржаја.

Писац Мирко Демић близак је постулатима Иве Андрића који је заговарао атрибут ерудиције и истраживачког готово научног приступа садржају који треба преобразити у прозно, повремено и у поетско ткиво, којем управо, ерудиција омогућава не само зачудну свеобухватност, већ и извесну игривост до неочекиваности.

Стога, Демић и када поентира, када износи свој став, он га и даље сагледава, ставља га пред аналитички поглед критике и преиспитивања, не зато што је писац неодлучан (то Демић сигурно није), већ зато што писац инсиситира на истини, и то на истини која се временом, има право изменити или пак потпуно преоденути тачније

ускладити са временом. Пример, и то сликовит, јесте у „осмој утвари“ у којој писац тврди: „Најдуже остају оне ријечи које око себе шире кругове различитих тумачења, као што камен бачен на површину воде побуди кругове који се шире, један другог сустижу и, негдје, у даљини времена, губе се и нестају“. Међутим, следе надграђујуће могућности и реченице са погодбеним и неодлучним – „ако“. Прва гласи: „Ако су записане руком пророка – оне остају неразумљиве без свог тумача“. А друга је: „Ако су изречене, макар и успут и са нелагодом, остају непознате јер су без непосредног слушаоца, односно свједока“. И трећа: „Ако су исказане пророчком ћутњом – остају недоступне без оних који немушт говор прекривају у пророштва“. А и следећа строфа почиње реченицом („Не постоје те листине у којима се може похранити свједочанство“) апострофирајући значај усмених предања.

Александар Б. ЛАКОВИЋ